

პედაგოგი ნანა ირემაშვილი

აკად. ი. ვეკუას სახ. ფიზიკა-მათემატიკის ქ. თბილისის 42-ე საჯარო სკოლა
ქართლის (იბერიის) სახელმწიფოს შექმნა - ფარნავაზ მეფე და მისი ეპოქა

კლასი: მე-9

საგანი: საქართველოს ისტორია

სასწავლო მიზანი:

- მოსწავლეები გაეცნობიან ინფორმაციას ელინისტურ ეპოქის ქართლში სახელმწიფოს შექმნისა და განვითარების თაობაზე;
- იმსჯელებენ ფარნავაზ მეფის როლზე ქართლის სამეფოს შექმნაში;
- გააანალიზებენ სამინაო და საგარეო ფაქტორების გავლენას ქართლში სახელმწიფოს ჩამოყალიბების პროცესზე;
- იფიქრებენ ქართლში სახელმწიფოებრიობის დაარსების ალტერნატიულ ვარიანტებზე;

მედიაწიგნიერების მიზნები:

- მედიარესურსების კრიტიკული ანალიზი და სინამდვილის რეპრეზენტაციის შეფასება;
- სხვადასხვა მედიის მიერ გამოქვეყნებული ინფორმაციის სანდოობის ანალიზი და შეფასება;
- სხვადასხვა მედიაფორმის ძლიერი და სუსტი მხარეების იდენტიფიცირება;

განსავითარებელი უნარები:

- ისტორიული ეპოქის აღქმა და გააანალიზება;
- ისტორიული წყაროების შედარება;
- ანალიზის უნარი;
- არგუმენტირებული მსჯელობა;
- კრიტიკული აზროვნება;
- შემოქმედებითი უნარი;
- დისკუსიისა და განსხვავებული მოსაზრებების მოსმენის უნარი;

მთავარი კითხვა: როგორ ჩამოყალიბდა ქართლის სახელმწიფო?

საკვანძო სიტყვები: ელინისტური ეპოქა; დიადოხოსები; კონსოლიდაცია; არიან-ქართლი; სასპერები.

რესურსები: სახელმძღვანელო, დოკუმენტური მასალა „ქართლის ცხოვრებიდან“ და „მოქცევაი ქართლისაიდან“, ფარნავაზ მეფის ძეგლის ილუსტრაცია, რუკა, ლეპტოპი და პროექტორი, ვიდეოსიუჟეტები გრაკლიანის გორის აღმოჩენისა და დიდნაურის არქეოლოგიური გათხრების შესახებ.

აქტივობა 1 - გონებრივი იერიში

მოსწავლეებს ვაცნობ გაკვეთილის თემას და მიზნებს, ვუხსნი, რა აქტივობები უნდა გამოვიყენოთ მიზნის მისაღწევად, ვაცნობ ასევე შეფასების (თვითშეფასების) რუბრიკას.

გაკვეთილს ვიწყებ გონებრივი იერიშით. მოსწავლეებს ვთხოვ, გაიხსენონ, **რა იციან ელინისტური პერიოდის შესახებ.** სავარაუდოდ, მოსწავლეები მპასუხობენ:

- რომ აღნიშნული ხანა დადგა ალექსანდრე მაკედონელის გარდაცვალების შემდგომ, როცა მისი სახელმწიფო მთავარსარდლებს-დიადოხოსებს შორის იქნა გაყოფილი, ზოგიერთ მოსწავლეს გაახსენდება რომელიმე ელინისტური სახელმწიფოს სახელი, ზოგიერთმა მათგანმა შეიძლება ელინიზმისათვის დამახასიათებელი მთავარი ნიშანიც გაიხსენოს: დასავლური - ბერძნულ-მაკედონური და აღმოსავლური ტრადიციებისა და კულტურული თავისებურებების შერწყმა.

აქტივობა 2 - მოსწავლეებს ვთავაზობ გაეცნონ ტექსტს სახელმძღვანელოდან და იმუშაონ სქემაზე:

ვიცოდი	გავიგე	მინდა ვიცოდე

აქტივობა 3 - რუკაზე მუშაობა

მოსწავლეებს ვთხოვ რუკაზე მუშაობას. ისინი რუკაზე ნახულობენ საქართველოს ტერიტორიის მეზობლად მდებარე ელინისტური პერიოდის სახელმწიფოებს, გამოთქვამენ ვარაუდებს, რომელი ელინისტური სამეფოების ინტერესებში იქნებოდა ჯერ კიდევ სახელმწიფოებრიობის არმქონე, ქართული ტომებით დასახლებული ტერიტორიების საკუთარ გავლენის სფეროდ გადაქცევა (სავარაუდოდ, ეს სახელმწიფოები იყო სელევკიდური სირია და პონტოს სამეფო).

აქტივობა 4 - მოსწავლეებს ვთხოვ, წყვილებში იმუშაონ და გაეცნონ სახელმძღვანელოში მოტანილ ისტორიულ წყაროებს - მედიარესურსებს , რომლებიც წარმოდგენილია „ქართლის ცხოვრებიდან“ და „მოქცევაი ქართლისაი“-დან ამოღებული ფრაგმენტების სახით. წყაროები ეხება ისტორიულ პიროვნებას - აზოს, მის მოღვაწეობას და წარმომავლობას. შემდეგ კი მოსწავლეებს ვთხოვ შეადარონ ერთმანეთს მოცემული ისტორიული დოკუმენტები, მონახონ მათში მსგავსი და განსხვავებული ინფორმაცია, ასევე უპასუხონ კითხვებზე:

<p>რა მსგავს ინფორმაციებს გვაწვდიან წყაროები?</p>	<p>მათში მოცემულია ინფორმაცია ქართლის სამეფოს შექმნის შესახებ, ორივე მათგანი ეხება აზოს მიერ ქართლის დაპყრობას, ორივე წყარო, აზოს იბერიაში შემოყვანას ალექსანდრე მაკედონელის სახელს უკავშირებს.</p>
<p>რა განსხვავებულ ინფორმაციებს გვაწვდიან წყაროები?</p>	<p>განსხვავებულ ინფორმაციებს გვაწვდიან წყაროები აზოს წარმომავლობის შესახებ. „მოქცევაი ქართლისაი“ აზოს ქართულ წარმომავლობაზე მიუთითებს და მას არიან-ქართლის მეფის ძედ მიიჩნევს. აღნიშნული წყარო ასევე საუბრობს აზოს მიერ არიან - ქართლიდან მცხეთაში საკუთარი ახლობლებისა და ნათესავების ჩამოყვანისა და ქართლში ახალი კერპების-გაცისა და გას დამკვიდრების თაობაზე.</p>

რომელი წყარო მიაჩნიათ უფრო სარწმუნოდ?	აქ მოსწავლეთა აზრი იყოფა, თუმცა მათ უმრავლესობას უფრო სარწმუნოდ „მოქცევაი ქართლისაის“ ინფორმაცია მიაჩნია.
---	---

აქტივობა 5 - მოსწავლეებს ვახსენებ აქემენიდური ირანის ძლიერების ხანას, როცა ქართული ტომები შედიოდნენ ირანის მე-18 და მე-19 სატრაპიების შემადგენლობაში. ვთხოვ იფიქრონ, საქართველოს რომელი ტერიტორია შეიძლებოდა ყოფილიყო წყაროში მოხსენიებული „არიან-ქართლი“? (სავარაუდოდ, ეს იყო საქართველოს სამხრეთ-დასავლეთი ნაწილი). შემდეგ კი ვუსვამ ღია კითხვას:

როგორ ფიქრობთ, რა მნიშვნელობა აქვს ამათუიმ ხალხის ისტორიაში სახელმწიფოს შექმნის ფაქტს?

სავარაუდოდ, პასუხებში გამოჩნდება, რომ სახელმწიფოებრიობის შექმნა, ნიშნავს საზოგადოების განვითარების, უფრო მაღალ საფეხურზე ასვლას, ვიდრე ტომთა კავშირების პირობებში. ეს ნიშნავს, რომ სახელმწიფო უზრუნველყოფს წესრიგს და ქმნის კანონმდებლობას, მას ჭირდება ფუნქციონირებისათვის დამწერლობის, მმართველობის სისტემის, ბიუროკრატიული აპარატის ჩამოყალიბება, ჯარის, საბაჟო სისტემის და სხვა ელემენტების არსებობა.

აქტივობა 6 - მოსწავლეებს ვთავაზობ, განხილული წყაროების მიხედვით განსაზღვრონ, ჰქონდა თუ არა სახელმწიფოებრიობის ნიშნები აზოს დროინდელ ქართლს?

მოსწავლეები, სავარაუდოდ, მპასუხობენ, რომ აზომ ქვეყანას დაუწესა საზღვრები (ჰერეთი, ეგრისწყალი, სომხეთი, ცროლის მთა), შექმნა სახელმწიფო აპარატი, ჰყავდა ჯარი, ოფიციალური რელიგია და სხვ.

აქტივობა 7 - მოსწავლეებს მოკლედ ვესაუბრები მცხეთის მამასახლისი სამარას ძმის შვილის, ანუ მემკვიდრის - ფარნავაზის მიერ სელევკიდური სირიის დახმარებით აზოს დამარცხებისა და ქართლის სამეფოს ტახტზე ასვლის შესახებ. შემდეგ მათ ვუსვამ კითხვას:

რას უნდა ნიშნავდეს ფარნავაზისათვის სელევკიდური სირიის მეფის მიერ სამეფო ნიშნების გამოგზავნის ფაქტი?

სავარაუდო პასუხი - აღნიშნული ფაქტი მიგვითითებს ახლად შექმნილი ქართლის სამეფოს სელევკიდების გავლენის სფეროში მოქცევის შესახებ.

აქტივობა 8 - შემდეგ მოსწავლეებს ვთავაზობ სახელმძღვანელოში არსებულ მედიარესურსს - მეფე ფარნავაზის ქანდაკების ილუსტრაციას, სადაც ჩანს, რომ ფარნავაზს ხელთ უპყრია ეტრატი. მოსწავლეებს ვეკითხები - რას უნდა მიანიშნებდეს ეტრატი? რისი გამოხატვა სურდა მოქანდაკეს?

მოსწავლეები ხვდებიან, რომ ეტრატი ასოცირდება მწიგნობრობასთან, დამწერლობის შემოღებასთან, რაც სახელმწიფოსათვის დამახასიათებელ აუცილებელ ატრიბუტის წარმოადგენს.

აქტივობა 9 - მოსწავლეებს ვთხოვ, იმსჯელონ მედიარესურსში-სახელმძღვანელოს ტექსტში მოთხრობილ ფარნავაზ მეფის მიერ განხორციელებულ რეფორმებზე და წყვილებში შეავსონ სქემა:

ფარნავაზის რეფორმები	მისი მნიშვნელობა სახელმწიფოს მშენებლობის საქმეში
<p>ადმინისტრაციული მოწყობა</p>	<p>ფარნავაზმა ქართლის სამეფო დაყო 8 საერისთვოდ, ერისთავი იყო როგორც ჯარის (ერის) მეთაური, ასევე სამოხელეო-ადმინისტრაციული თანამდებობაც. ერისთავების ზედამხედველად მან სპასპეტი დააყენა. ერისთავთა ხელქვეითებად განაჩინა სპასალარები და ათასისთავები. ყველა ამათგან იკრიბებოდა სამეფო და საერისთავო ხარკი. აღნიშნულმა რეფორმამ უფრო მოქნილი გახადა სახელმწიფოს მართვა, ამავე დროს დადგინდა ქვეყნის ფინანსური საფუძველი.</p>
<p>რელიგიური რეფორმა</p>	<p>ომის ღმერთის-არმაზის მთავარ ღვთაებად გამოცხადება ხელს შეუწყობდა ერთი მთავარი ღმერთის რწმენის ქვეშ ქართლის სამეფოს მოსახლეობის კონსოლიდაციას, თუმცა ფარნავაზმა აზოს მიერ იბერიაში შემოყვანილი გაცი და გაემის კულტიც დატოვა.</p>
<p>სახელმწიფო ენის შემოღება</p>	<p>ფარნავაზმა განავრცო ენა ქართული, რაც ნიშნავს ქართული ენისათვის, ფაქტობრივად, სახელმწიფო ენის სტატუსის მინიჭებას. როგორც ჩანს, ამ რეფორმის შემდეგ, სხვა(უცხო) ენაზე, გარდა ქართულისა, მოსახლეობა აღარ საუბრობდა.</p>
<p>დამწერლობა</p>	<p>ფარნავაზმა შექმნა მწიგნობრობა ანუ დამწერლობა ქართული. თუმცა, მოსწავლეთა ნაწილის აზრით, ვინაიდან დამწერლობის არსებობა სახელმწიფოებრიობის განუყოფელი ნაწილია, ქართული დამწერლობა შესაძლოა</p>

რაიმე ფორმით უფრო ძველ პერიოდშიც არსებობდა. მოსწავლეები იხსენებენ ადრეულ ქართულ სახელმწიფოებრივ წარმონაქმნებს-დიაოხს და კოლხას. მოსწავლეთა ნაწილი ფიქრობს, რომ შესაძლებელია, ფარნავაზმა, ქართული დამწერლობა, რომელიც იყო ქურუმთა პრეროგატივა, სახელმწიფოებრივი ინტერესებიდან გამომდინარე, საჯარო მოხმარებაში შემოიტანა ან დახვეწა და ცვლილებები შეიტანა არსებულ ანბანში. ფაქტია, რომ ქართველი ერი ფარნავაზის დროიდან წიგნიერი ერი ხდება, ორიგინალური ქართული დამწერლობა გამოიყენებოდა საქმის წარმოებასა თუ რელიგიურ სფეროში, სავარაუდოდ მას გამოიყენებდნენ ასევე კანონშემოქმედებით საქმიანობასა და ლიტერატურულ შემოქმედებაშიც.

აქტივობა 10 - მოსწავლეები გამოიყენებენ კიდევ ერთ მედიარესურსს-ფარნავაზის დროინდელ რუკას, და ვთხოვ იმსჯელონ:

1. მის მიერ დაარსებული სახელმწიფოს საზღვრების შესახებ
2. ქვეყნის ადმინისტრაციული დაყოფის შესახებ

აქტივობა 11 - მოსწავლეებს, გაეცნენ რა აზოსა და ფარნავაზის ღვაწლს ქართლის სამეფოს შექმნის საქმეში, ვუსვამ სადისკუსიო კითხვას:

როგორ ფიქრობთ, ვინ შეიძლება ჩაითვალოს ქართლის პირველ მეფედ-აზო თუ ფარნავაზი? პასუხი დაასაბუთეთ.

მოსწავლეთა უმრავლესობა, როგორც წესი, მხარს უჭერს რეფორმატორ ფარნავაზს, თუმცა აზოსაც გამოუჩნდებიან გულშემატკივრები. მათ გაიხსენეს, რომ აზომ ქართლს დაუდგინა საზღვრები. მის დროინდელ ქართლს გააჩნდა სახელწიფოსათვის დამახასიათებელი ზემოთ ჩამოთვლილი ნიშნები.

აქტივობა 12 - დისკუსიის გამართვის შემდეგ, მოსწავლეებს ვესაუბრები ისტორიაზე, როგორც „არაზუსტ“ მეცნიერებაზე, რომელიც ხშირად სიურპრიზებს გვთავაზობს, რომლის დასკვნებს ხშირად ცვალებადი და განახლებადი ხასიათი აქვს და პერიოდულად, ახალი აღმოჩენების და გამოკვლევების საფუძველზე, ხდება ისტორიული დასკვნების გადაფასება. ამ საქმეში დაგვეხმარება მედიაწიგნიერება, როგორც გზამკვლევი და ორიენტირი, ინფორმაციით გაჯერებულ სამყაროში. მოცემული რეპლიკის შემდეგ, ლეპტოპისა და პროექტორის გამოყენებით, მოსწავლეებს ვუჩვენებ ორ პატარა ვიდეოსიუჟეტს, რომელიც გამოგვადგება გაკვეთილზე, როგორც მედიარესურსი. ეს ვიდეოები ეხება:

1. აღმოსავლეთ საქართველოში (ანუ ყოფილი ქართლის სამეფოს ტერიტორიაზე), შირაქში, დიდნაურის ველზე მიმდინარე არქეოლოგიური გათხრების დროს, ქალაქის (სავარაუდოდ, ეს იქნებოდა ქალაქი-სახელმწიფო) ან რომელიღაც უცნობი სახელმწიფოს დედაქალაქის აღმოჩენას: <https://youtu.be/3atXCumv5Wk> (დიდნაურზე, დახლოებით 2 წუთიანი ვიდეო მთლიანად).
2. მეორე ვიდეოსიუჟეტი კი მოგვითხრობს შიდა ქართლში, კასპთან ახლოს (სადაც მდებარეობდა სასპასპეტო), გრაკლიანის გორაზე წარმართული ტაძრის საკურთხევლის კედელზე დამწერლობის ნიმუშის აღმოჩენის შესახებ. აღნიშნული დამწერლობა აშშ-ს კვლევითმა ლაბორატორიამ ძვ. წ. მე-11-10 საუკუნეებით დაათრიდა: <https://youtu.be/D8GmND0spso> (გრაკლიანზე ვიდეოს ქრონომეტრაჟი: 00 -დან 1.20 წუთამდე).

აქტივობა 13 - ვიდეოსიუჟეტების ნახვის შემდეგ, მოსწავლეებს ვთხოვთ გაიაზრონ და გამოთქვან საკუთარი მოსაზრებები ქართლში სახელმწიფოს შექმნის პრობლემასთან დაკავშირებით. მოსწავლეებს ვთავაზობ, უპასუხოთ შემდეგ კითხვებს:

კითხვა	პასუხი
<p>ა) რა შეიცვალა თქვენს წარმოდგენებში ქართლში სახელმწიფოებრიობის არსებობასთან დაკავშირებით ვიდეოსიუჟეტების ნახვის შემდგომ?</p>	
<p>ბ) რამდენად სარწმუნოდ მიგაჩნიათ, ქართლში, ძველი წელთაღრიცხვის მეორე ათასწლეულის ბოლოს ანუ ფარნავაზის ეპოქამდე 800-700 წლით ადრე, სახელმწიფოებრიობის არსებობის შესაძლებლობა?</p>	
<p>გ) რომელი სახელმწიფოს ნაწილი შეიძლება ყოფილიყო დიდნაურის ველზე აღმოჩენილი ნამარხი ქალაქი?</p>	
<p>დ) სახელმწიფოებრიობისათვის დამახასიათებელი რა ნიშნები დაინახეთ ვიდეოსიუჟეტებში?</p>	
<p>ე) თქვენი აზრით, რა მიზეზების გამო შეიძლებოდა გამქრალიყო არქეოლოგთა მიერ დიდნაურში აღმოჩენილი ქალაქი, რომელიც ძვ. წ. მეორე ათასწლეულის ბოლო პერიოდით თარიღდება?</p>	
<p>ვ) რა მნიშვნელობა აქვს გრაკლიანის გორაზე დამწერლობის ფაქტის აღმოჩენას? რამდენად ცვლის ეს არქეოლოგიური აღმოჩენა მსოფლიო ისტორიას ან იმ წარმოდგენას, რომ მსოფლიოში პირველი ასოითი დამწერლობის (ანბანის) შემქმნელები იყვნენ ფინიკიელები?</p>	

აქტივობა 14 - გაკვეთილის ბოლოს ვამყარებ უკუკავშირს, მოსწავლეებს ვეკითხები, მათ მიერ გაკვეთილის დასაწყისში, ტექსტზე მუშაობისას შექმნილი სქემის -„ვიცი, ვისწავლე, მინდა ვიცოდე“ მიხედვით, რა აღმოჩნდა მათთვის ნაცნობი. ასევე ვინტერესდები იმით, თუ რა ისწავლეს ახალი ტექსტზე მუშაობისას და მედიარესურსების გაანალიზების შედეგად, როგორ შეიცვალა მათი წარმოდგენები ქართლის სამეფოს შექმნასთან დაკავშირებით, მას შემდეგ, რაც ვიდეომასალა გაანალიზეს? რამ დააინტერესათ ან რის გაგებას ისურვებდნენ ისინი მომდევნო გაკვეთილებზე მოცემულ თემასთან დაკავშირებით?

გაკვეთილის ბოლოს მოსწავლეებს ვთავაზობ, ზემოთ აღნიშნული დასკვნების საფუძველზე, მოახდინონ თვითშეფასება ორი კრიტერიუმის მიხედვით: „რა ვიცოდი“ და „რა ვისწავლე“.

რა ვიცოდი	რა გავიგე ამ გაკვეთილით

საშინაო დავალება - მოსწავლეებს ვთხოვ, მოიძიონ მასალები ქართლის სამეფოს შემქნელი ქართული ტომების ვინაობისა და წარმომავლობის შესახებ, გაარკვიონ, ტერმინ „იბერის“ წარმომავლობა და სასპერთა ვინაობა.